

Marcin Kotowski

Etnomykologiczna charakterystyka użytkowania grzybów na Mazowszu

Streszczenie:

W pracy przedstawiono wyniki badań dotyczących etnomykologicznej dokumentacji tradycyjnej wiedzy na temat użytkowania, ekologii oraz liczebności dziko rosnących grzybów wielkoowocnikowych na terenie historycznego regionu Mazowsza (33900 km²).

W trakcie badań prowadzonych w latach 2014-2018, przeprowadzono 695 częściowo ustrukturyzowanych wywiadów z informatorami zamieszkującymi 38 miejscowości o równomiernym rozmieszczeniu na terenie całego Mazowsza. Pozyskane od respondentów informacje dotyczyły znanych przez nich gatunków grzybów wielkoowocnikowych, ich lokalnych nazw, użyteczności, ekologii oraz zauważonych zmian w ich liczebności. Gatunki, na temat których pozyskano informacje, zidentyfikowane zostały przy pomocy materiałów wizualnych (atlasy oraz zdjęcia), morfologicznej identyfikacji zebranych okazów zielnikowych oraz identyfikacji molekularnej (barkoding DNA).

Badania pozwoliły na zidentyfikowanie 92 taksonów grzybów do poziomu gatunku lub rodzaju. Pośród nich 76 gatunków używanych jest w celach spożywczych, 21 taksonów znanych jako niejadalne lub trujące oraz 11 taksonów wykorzystywanych w celach innych niż spożywcze. Spośród 76 zidentyfikowanych owocników grzybów jadalnych 47% (36 gatunków) zidentyfikowano poprzez zastosowanie metody ITS DNA barcoding. Jedenaście z nich zidentyfikowano wyłącznie przy pomocy analizy molekularnej. Średnia liczba jadalnych taksonów wymienianych w trakcie jednego wywiadu wyniosła 9,5. Odkryto dwa nowe gatunki dla polskiej mykobioty – *Hydnum ellipsosporum* Ostrow & Beenken oraz *Paxillus cuprinus* Jargeat, Gryta, J.-P. Chaumeton & Vizzini. Częsta interakcja z ludźmi trudniącymi się zbiorami grzybów, pozwoliła na transkrypcję lokalnej taksonomii ludowej na poprawną nomenklaturę naukową oraz zdefiniowanie zmian w lokalnych preferencjach dotyczących zbioru dziko rosnących grzybów jadalnych. Pozyskane zbiorcze opisy ekologii gatunków, składające się z informacji powielających się w opisach respondentów, w dużej mierze pokrywają się z dostępną wiedzą naukową, wielokrotnie wykraczając poza pojedyncze opisy ekologii tych taksonów dostępne w publikacjach naukowych. Pozyskane informacje wskazują także na ciągły spadek liczebności grzybów wielkoowocnikowych na terenie Mazowsza, co pokrywa się z licznymi analizami i prognozami naukowymi przeprowadzonymi w ostatnich latach.

Stworzona lista gatunków użytkowych jest najdłuższą listą powstałą w trakcie dotychczasowych terenowych badań etnomykologicznych. Pozwala to na umieszczenie mieszkańców Mazowsza na szczycie dotychczas poznanego spektrum mykofilii. Wykazano ponadto przydatność lokalnej wiedzy na temat ekologii i zmian liczebności jako nowego, niewykorzystywanego dotąd, narzędzia monitoringu wskazującego odpowiedni kierunek dalszych prac badawczych.